

ZGODNJA OBRAVNAVA V OTROŠTVU (ZO) KLJUČNA SPOROČILA POLITIKE

Uvod

Namen pričujočega dokumenta je podati pregled najpomembnejših zaključkov in priporočil analize z naslovom Zgodnja obravnava v otroštvu (ZO), ki jo je izvedla Evropska agencija za izobraževanje na področju posebnih potreb (Agencija). Vsebuje povzetek napredka in ključnega razvoja, ki smo mu priča v sodelujočih državah tako na ravni politik kot v praksi od leta 2005 dalje.

Na globalni in na evropski ravni se priznava povezava med revnim in prikrajšanim ozadjem ter nizkim izobraževalnim uspehom; dokazano je, da imajo družine iz takšnih okolij največjo korist od dostopa do storitev nege in izobraževanja v zgodnjem otroštvu (ECEC). Cilji Evropskega sveta za leto 2010 so bili omogočiti otroško oskrbo najmanj 90% otrok v starosti od 3 let do obveznega vstopa v šolo in najmanj 33% otrok, starih manj kot 3 leta (Evropski parlament, 2011).

ZO – trendi na evropski in mednarodni ravni

Rezultati dela Agencije upoštevajo najnovejši razvoj na področju ZO na evropski in mednarodni ravni (Evropska komisija, 2010 in 2011; Evropski parlament, 2011; Združeni narodi, 2006; WHO, 2011). Ravno tako je analiza Agencije upoštevana v številnih ključnih političnih dokumentih (npr.: Evropski parlament, 2011; Evropska komisija, 2011).

Sedanje usmeritve na področju ZO poudarjajo vrsto ključnih problemov. Visoko kakovostno izobraževanje v zgodnjem otroštvu in nega sta veliko doprinesla – z omogočanjem vsem otrokom in opolnomočenjem vseh, da realizirajo svoj potencial – k uresničitvi dveh od glavnih ciljev strategije Evropa 2020. To sta zmanjšanje prezgodnjega zapuščanja šole, in sicer do pod 10% in dvig najmanj 20 milijonov ljudi iz revščine ter socialne izključenosti. Strategije Evropa 2020 ne bomo uresničili, v kolikor ne bo vsem otrokom omogočen primeren start v življenje.

Glavne prednostne naloge in ključne sestavine politik in prakse ZO se osredotočajo na:

Dostop do osnovne in inkluzivne nege ter izobraževanja v zgodnjem otroštvu (ECEC): Dostop do univerzalno dosegljivih, visoko kakovostnih in inkluzivnih storitev na tem področju je koristen za vse. Nudi namreč možnost večje inkluzije otrok s PIP in jih uspešno pripravlja za kasnejšo vključitev v redne šole (Evropska komisija, 2011).

Vodenje ECEC: Sistemski pristop k storitvam nege in izobraževanja v zgodnjem otroštvu pomeni tesno sodelovanje med različnimi sektorji politik, kot so izobraževanje, zaposlovanje, zdravstvo in socialna politika. Za to pa je potrebna usklajena vizija, ki je skupna vsem nosilcem interesov, vključno staršem, nato skupen politični okvir z usklajenimi cilji znotraj celotnega sistema in jasno opredeljene vloge ter odgovornosti na centralni in lokalnih ravneh (Evropska komisija, 2011).

Kakovost ECEC: Storitve nege in izobraževanja v zgodnjem otroštvu morajo biti oblikovane in izvajane tako, da zadovoljijo celoten razpon potreb vseh otrok: kognitivne, čustvene, socialne in fizične potrebe. Usvajanje nekognitivnih veščin (kot so vztrajnost, motivacija, sposobnost sporazumevanja z drugimi) v zgodnjih letih je bistvenega pomena za vse bodoče učenje in uspešno socialno delovanje. Visoko kakovostne storitve so dopolnilo in ne nadomestilo trdnega sistema blaginje (Evropska komisija, 2011).

Pristop usmerjen na otroka: Zgodnja leta v otroštvu so kritična za kognitivni, senzorni in motorični razvoj, nadalje za afektivni in osebni razvoj ter za usvajanje jezika. Vse omenjeno predstavlja temelj vseživljenjskega učenja (Evropski parlament, 2011).

Delo s starši: Starši, tako matere kot očetje, so enakovredni partnerji v ECEC. Storitve morajo biti sodelovalne narave in morajo vključevati vse osebe, starše in, kjer je mogoče, tudi otroke (Evropski parlament, 2011).

Kadri: Kompetence osebja so ključne za visoko kakovost storitev nege in izobraževanja v zgodnjem otroštvu. Razpon problemov, ki jih rešuje osebje in različnost otrok v njihovi oskrbi zahteva od njih nenehno refleksijo pedagoške prakse in sistemski pristop k strokovnosti (Evropska komisija, 2011).

Projekt Agencije Zgodnja obravnava v otroštvu (ZO)¹

Projekt ZO z leta 2010 je vključeval 35 ekspertov iz 26 držav², vključno z oblikovalci politik, odgovornimi za zgodnjo obravnavo in strokovnjaki na tem področju.

Namen projektne analize je bil graditi na glavnih rezultatih prve analize Agencije (2003–2004) in ponuditi pregled napredka in razvoja na področju zgodnje obravnave na evropski ravni od leta 2005 dalje.

Projektna analiza Agencije z leta 2005 poudarja pomen ZO na politični in strokovni ravni ter predlaga model ZO, v katerem so neposredno vključeni zdravstveni, izobraževalni in socialni sektor. Omenjeni model ZO je osredotočen na razvoj otroka in na vpliv socialne interakcije na človekov razvoj na splošno in še posebej na otroke. Predstavlja tudi premik od tradicionalne oblike obravnave, ki se prvenstveno osredotoča na otroka, k razširjenemu pristopu, v katerega so vključeni: otrok, njegova družina in okolje. Premik ustreza evoluciji širšega razpona konceptov na področju invalidnosti, in sicer gre za premik od medicinskega k socialnemu modelu.

Skladno z novim modelom je bila predlagana naslednja operativna definicija ZO, o kateri so se dogovorili eksperti v okviru prve analize Agencije in pri posodobitvi projekta: ZO je nabor služb/storitev za majhne otroke in njihove družine, ki so jim na voljo na njihovo prošnjo v določenem obdobju otrokovega življenja ter pokrivajo vsakršne dejavnosti posebne pomoči, z namenom da:

- Se zagotovi in spodbudi otrokov osebni razvoj;
- Okrepi zmogljivost same družine in;
- Spodbudi socialna vključenost družine in otroka.

Spodnjih pet elementov, ki so bili v analizi identificirani kot pomembni za model ZO in jih je potrebno učinkovito izvajati, je medsebojno povezanih. Ne moremo jih obravnavati ločeno:

Razpoložljivost: Skupen cilj ZO in splošna prednostna naloga v vseh državah je vključiti čim prej vse otroke in družine, ki potrebujejo pomoč.

Krajevna bližina: Podpornih storitev morajo biti deležni vsi člani ciljne populacije. Pomoč mora biti družinam čim bližje dostopna, tako na lokalni ravni kot na ravni širšega okolja.

Dostopnost (cenovna): Storitve so družinam na voljo brezplačno ali za minimalne stroške. Financirane so z javnimi sredstvi zdravstvenih, socialnih ali izobraževalnih služb, vključno z nevladnimi organizacijami.

¹ Več informacij je na voljo na: <http://www.european-agency.org/agency-projects/early-childhood-intervention>

² Avstrija, Belgija (francosko govoreča skupnost), Ciper, Češka republika, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Islandija, Irska, Latvija, Litva, Luksemburg, Madžarska, Malta, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Združeno kraljestvo (Anglija in Severna Irska)

Interdisciplinarno delo: Strokovnjaki, odgovorni za neposredno pomoč majhnim otrokom in njihovim družinam, pripadajo različnim disciplinam (strokam) in imajo glede na storitev, s katero so povezani, posledično tudi različno ozadje. Interdisciplinarno delo omogoča članom skupine medsebojno izmenjavo informacij.

Raznolikost storitev: To je element, ki je tesno povezan z raznolikostjo disciplin, vključenih v ZO. Vključenost treh služb – zdravstvene, socialne in izobraževalne – je skupna značilnost v več državah, vendar je istočasno to tudi ena od glavnih razlik.

Rezultati analize Agencije iz leta 2005 poudarjajo načelo, da je »ZO povezana s pravico majhnih otrok in njihovih družin do pomoči, ki jo potrebujejo. Cilj ZO je nuditi podporo in krepiti otroka, družino ter vse vključene službe. Pomaga pri razvoju inkluzivne in kohezivne družbe, ki se zaveda pravic otrok in njihovih družin« (str. 3).

Projektne ugotovitve in priporočila

Glavne ugotovitve analize z leta 2010 jasno podpirajo tri prednostne naloge iz prejšnjega projekta. To so:

Potreba, da se vključi celotna populacija, ki potrebuje ZO: Ta prednostna naloga je povezana s skupnim ciljem in prioritetaми vseh sodelujočih držav, in sicer da se čim bolj zgodaj zagotovi pomoč vsem otrokom in družinam, ki to pomoč potrebujejo.

Potreba, da se v ponudbi storitev zagotovi enake in kakovostne standarde: To je prednostna naloga, ki se navezuje na potrebo po jasno opredeljenih standardih kakovosti za službe ZO in storitve, ki jih izvajajo. Poleg tega je treba razviti mehanizme za ocenjevanje in zagotavljanje kakovostnih standardov, kar bo izboljšalo učinkovitost služb ZO in zagotavljalo enako kakovost izvajanja storitev v državi navkljub geografskim razlikam.

Potreba spoštovati pravice in potrebe otrok in njihovih družin: To je prednostna naloga, ki se navezuje na vzpostavljanje odzivnih služb, osredotočenih na družino, ki delujejo v dobro otroka in družin ter vključujejo starše na vseh ravneh načrtovanja in razvijanja storitev ZO za njihove otroke.

Iz projektnega dela ZO izhajajo naslednja štiri konkretna priporočila, ki so povezana z:

1. Zakonodajo ter ukrepi politik: Od leta 2004/05 je bilo sprejetih večje število zakonov, uredb, odlokov in podobnih političnih ukrepov, ki dokazujejo aktivno vključenost in zavezanost za ZO načrtovalcev politik in tistih, ki sprejemajo odločitve. Zakonodaja in politika sta prva koraka v procesu, vendar pa sta učinkovito izvajanje in spremljanje političnih ukrepov enako pomembna.

2. Vloga strokovnjakov: Identificirana je bila ključna vloga strokovnjakov, vključenih na različnih ravneh procesa ZO, ki se navezuje na:

- Način, kako se družini posredujejo informacije;
- Programe usposabljanja za delo v multidisciplinarni skupini, kjer obstajajo enotna merila in skupni cilji in kjer se učinkovito dela z družinami.

3. Potrebo po koordinatorju za ZO ali ključni osebi, ki bi posredovala med službami: Tako bi zagotovili sodelovanje med službami, strokovnjaki in družinami.

4. Izboljšanje koordinacije med sektorji in znotraj njih: Obstaja vrsta možnih razlogov za nezadostno koordinacijo služb ZO. Storitve nudijo različni sektorji (zdravstvo, sociala, izobraževanje) z različno delovno kulturo, filozofskimi razlikami in različnimi sistemi financiranja ter strokovnjaki iz različnih disciplin in ozadij. Družina mora biti v središču pozornosti, službe pa morajo zanjo usklajeno delovati.

Področja nadaljnjega razvoja politik

Navkljub napredku, ki smo mu v Evropi priča zadnjih nekaj let na področju izvajanja pozitivnih političnih ukrepov ZO, oblikovanja in izvajanja kakovostnih storitev nege in izobraževanja v zgodnjem otroštvu ter izboljšanih in usklajenih storitev, pa ostaja vrsta ključnih političnih problemov, potrebnih naše pozornosti. Glede na politične prednostne naloge na evropski ravni in upoštevajoč ugotovitve projekta ZO, je treba vložiti več dela, da se zagotovi izvajanje ZO na enak in učinkovit način. Posebno pozornost je potrebno nameniti:

Celostni strategiji: Še tako dobre storitve ZO lahko le delno nadomestijo družinsko revščino in socialno ter ekonomsko prikrajšanost. Če naj povečamo dolgoročne koristi visokokakovostne ZO za otroke iz prikrajšanih ozadij, mora biti ZO kot del celostne strategije povezana s pobudami na drugih političnih področjih (zaposlovanje, stanovanjski sektor, zdravstvo, itd.).

Standardom kakovosti: Z namenom izboljšati ZO v Evropski Uniji morajo biti standardi kakovosti za službe ZO in njihove storitve jasno opredeljeni, tako da se obstoječe količinske cilje ustrezno dopolni. Z mehanizmi ovrednotenja storitev ZO in zagotavljanjem kakovostnih standardov se bodo storitve ZO izboljšale.

Javna poraba in investicije: Kljub nespornim dokazom, da je ZO v otroštvu uspešnejša in stroškovno učinkovitejša od obravnave v kasnejšem obdobju, je deležna manj pozornosti in nižjih investicij kot druge stopnje izobraževanja. Zagotoviti je potrebno najučinkovitejšo porabo sredstev.

Ustrezno izobraženi kadri: Pritegniti, izobraziti in ohraniti ustrezno izobražen kader predstavlja velik izziv, kajti usmeritve v integracijo nege otroka in izobraževanja zahtevajo višjo raven strokovnosti kadra. Standarde strokovnosti je potrebno zviševati in priznati kvalifikacije tistim, ki delajo na področju ZO. Osredotočiti se moramo tudi na probleme kakovosti in ustreznosti učnih načrtov ter načinov analiziranja dobrih izkušenj ter učenja iz njih.

Zaključek

Glavno sporočilo projekta ZO je, da je navkljub naporom, ki so jih vložile vse države v to področje in napredkom na vseh ravneh, potrebno dodatno delo, če hočemo izpolniti glavno načelo – pravico vsakega otroka in njegove družine do pomoči, ki jo potrebujejo. Dostop do vsem enako razpoložljivih, visoko kakovostnih in inkluzivnih storitev nege in izobraževanja v zgodnjem otroštvu je prvi korak dolgotrajnega procesa v inkluzivno izobraževanje in k zagotavljanju enakih možnosti za vse v inkluzivni družbi.

Literatura

Evropska komisija (2010) *Sporočilo Komisije. Evropa 2020 – Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.* COM(2010) 2020

Evropska komisija (2011) *Sporočilo Komisije - Predšolska vzgoja in varstvo* (februar 2011) COM(2011) 66

Evropski parlament (2011) *Resolucija Evropskega parlamenta z 12. maja o zgodnjem učenju v Evropski Uniji* (I/2010/2159)

Organizacija združenih narodov (2006) *Konvencija o pravicah invalidov.* New York: Združeni narodi. Elektronski vir je na voljo na spletu na: http://www.mdds.gov.si/si/delovna_podrocja/invalidi/konvencija_o_pravicah_invalidov/

Svetovna zdravstvena organizacija (2011) *Svetovno poročilo o invalidnosti.* Ženeva, Švica, WHO

European Agency for Development in Special Needs Education

Izdelavo dokumenta je podprl GD za izobraževanje in kulturo pri Evropski komisiji:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm